

הסבר הראי"ה קוק למחלוקת רבי מאיר ורבי אלעזר

פורטל הדף היומי למסכת גיטין

הרב יונתן קירש

מרכזיות המחלוקת במסכת גיטין

מחלוקת רבי מאיר ורבי אלעזר, אם 'עדי מסירה כרתי' או 'עדי חתימה כרתי', היא מהמחלוקות המרכזיות ביותר במסכת גיטין, ונוגעת לסוגיות ולמשניות רבות לאורך המסכת:

- 1. פרק א' משנה א':**
תקנת המשנה הראשונה שהמביא גט ממדינת הים צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם, ובגמרא שם ניסו להעמיד את המשנה כשיטת רבי מאיר ובסוף הביאו אפשרות להעמיד כרבי אלעזר (גמרא דף ד' עמוד א').
- 2. פרק א' משנה ג':**
מקרה שאינו יכול לומר בפני נכתב ובפני נחתם שאם יש עליו עדים יתקיים בחותמיו, הדבר מבוסס על השיטה שעדי מסירה כרתי (תוס' יו"ט שם).
- 3. פרק א' משנה ה':**
גט שעולה בערכאות של גויים אף על פי שחותמיהם גויים רבי שמעון מכשיר, ובגמרא פירשו את שיטתו כרבי אלעזר שעדי מסירה כרתי (דף י' עמוד ב').
- 4. פרק ב' משנה ד':**
בדין כתיבת גט על דבר המחובר לקרקע, שבגמרא נחלקו אם להעמידו כרבי אלעזר או כרבי מאיר (דף כא' עמוד ב').
- 5. פרק ב' משנה ד':**
חכמים מכשירין כתיבת גט על נייר מחוק, ופירשו בגמרא שחכמים הוא רבי אלעזר (דף כב' עמוד א').
- 6. פרק ד' משנה ג':**
"אין העדים חותמין על הגט אלא מפני תיקון העולם" המשנה קובעת, זוהי שיטת רבי אלעזר (דף לו' עמוד א'). ואפשר לפרש גם על פי רבי מאיר.
- 7. פרק ט' משנה ד':**
המשנה מביאה במפורש את שיטת רבי אלעזר שהעדים חותמין על הגט מפני תיקון העולם.

אחרי שראינו את המשקל הגדול של המחלוקת, ננסה להסביר את עומקה.

פתיחת הראי"ה קוק למסכת גיטין – דין לשמה ומחלוקת רבי אלעזר ורבי מאיר

הראי"ה זצ"ל מבאר כי במעשה הגירושין ישנם שני חלקים - הצד המעשי והצד הערכי¹:

"הלכה ברורה היא בגיטין: "וכתב לה – לשמה", כיוצא בזה אנו מוצאים דין "לשמה" גם בקדשים, ולכאורה אין קשר בין שני אלה, אולם לאחר העיון מתברר ששני דיני "לשמה" אלה קשורים הם בנושא של קדושה שהוא המשותף להם, אלא שהמהלך שבהם הוא הפוך, הלשמה בקדשים בא להחיל קדושה ואילו הלשמה בגיטין בא להפקיע קדושה. בדברים השונים שאנו עושים אותם על פי הדרכתה של תורה, ישנם שני צדדים – הצד המעשי והצד הערכי. הצד המעשי הוא הנראה לעין ואילו הצד הערכי הוא סגולי-פנימי, והוא תלוי בכוונת הלב. בקידושין – הצד המעשי הוא הקנין הממשי, "האישה נקנית" לבעלה, ואילו הצד הערכי-הסגולי הוא ענין הקדושה, קדושת הנישואין – "האיש מקדש" – ושני אלו מתאחדים – הצד המעשי מתעלה לדרגת קדושה על ידי הצד הסגולי. וכן הדבר בגירושין – יש ודאי חלק במעשה הגירושין המכוון יותר לביטולו של הצד הקנייני, ויש מה שמכוון יותר לצד הערכי-הסגולי של הפקעת קדושת הנישואין. וברור לנו שההלכה של "וכתב לה – לשמה" שייכת לצד הערכי-הסגולי של מעשה הגירושין.

והנה בדרך כלל, עניינה של עדות הוא לאשר את הצד המעשי, את העובדא הממשית אשר עיניהם ראו, ובנידון דידן – בקידושין או בגירושין – העדים מעידים שהמעשה נעשה (וכמובן עליהם להעיד שכל מה שנעשה – נעשה כהלכה), ואילו מה ששייך לצד הסגולי של המעשה, זה אינו נכנס לתחומם של העדים. ולפי זה יש מקום לומר, שבעצם עדותם של עדים גם בקידושין וגם בגירושין, עיקרה מתייחסת לצד הקנין שבהם שהוא הצד המעשי, ואילו הענין הסגולי הוא בא ממילא, מתוך עדותם, מבלי שיהיה להם חלק בו".

¹ תחומין, חלק ו', עמ' 77-78, מתוך דברי הפתיחה למסכת גיטין – קיץ תרצ"ג (נרשמו בשעתם בראשי פרקים בידי הרב מ"צ נריה זצ"ל). מובא גם בספרו 'טוב רואי' למסכת גיטין.

הסבר הראי"ה קוק למחלוקת רבי מאיר ורבי אלעזר

פורטל הדף היומי למסכת גיטין

הרב יונתן קירש

בהמשך דבריו, מבאר הרב את מחלוקת רבי מאיר ורבי אלעזר במסכת (האם עדי חתימה כרתי או עדי מסירה כרתי) לאור שני חלקים אלה:

"אולם באמת, גם אם בקידושין יכולים אנו לומר כך, בגירושין אפשר שהדבר תלוי בפלוגתא של תנאים – והיא הפלוגתא של ר' מאיר ור' אלעזר במקום של העדים במעשה הגירושין, שר' מאיר סובר "עדי חתימה כרתי" ואילו ר' אלעזר סובר "עדי מסירה כרתי".

והיינו שדעת ר"א היא דעדות גיטין אינה שונה מכל עדות בעלמא, שהעדים דבר אין להם עם כתיבת הגט ועם הצד הערכי-סגולי שבגירושין, שזה עניינו של הבעל לקיים "וכתב לה לשמה". ויש להניח "דמסתמא בהכשר נעשה" (כלשון התוס' ד' א: ד"ה דקיימא לו), והם רק מעידים על הצד המעשי שבגירושין על נתינת הגט – וזהו "עדי מסירה כרתי". לא כן ר' מאיר, הואיל וכתיבה שאין בה חתימה לאו כלום היא, "ועיקר שטר הוא חתימתו" (כלשון רש"י ג', ב), הרי כתיבת הטופס אינה אלא חלק מן הצד המעשי, ואפילו חובת לשמה אין בה, ועיקר דין לשמה הוא בחתימת העדים "דכיון שהם הכורתיים בעינין שיחתמו לשמה" (לשון הר"ן גיטין פ"ו), והרי זה אפוא חידוש שהעדים כאן אינם רק משקיפים מן הצד על המעשה הנעשה, אלא שיש להם גם חלק במהותו הפנימית בצד הערכי-הסגולי שבו – "עדי חתימה כרתי".

מדברי הרב זצ"ל, עולה כי מחלוקת רבי מאיר ורבי אלעזר דנה בשאלה העקרונית של תפקיד העדים בתהליך הגירושין. מחלוקת זו משקפת את שני הצדדים המרכיבים את הגט: **לשיטת רבי מאיר**: המכוון הוא לצד הערכי-סגולי שבגירושין: הפקעת קדושת הנישואין. **לשיטת רבי אלעזר**: המכוון הוא לצד המעשי שבגירושין: ביטול הממד הקנייני. (כאשר הצד הערכי מסור לבעל).

נמצא שמחלוקת זו אינה מרכזית רק בכמות שלה לאורך המסכת, אלא בעיקר במשמעות העמוקה שלה בנושא הגט.